

نامه سردبیر

سابقه سه ساله انتشار فصلنامه سیاست علم و فناوری و نیز تجربه ده‌ها مورد کار با مجلات علمی بین‌المللی به‌عنوان نویسنده و داور، راقم این سطور را بر آن داشت که یک آسیب‌شناسی تطبیقی از رفتار نویسندگان و داوران ایرانی ارائه دهد. هر چند این تجربه شخصی صرفاً در یک حوزه علمی خاص است اما به نظر می‌رسد که قابل تعمیم به کل جامعه علمی کشور باشد. امید آنکه این تحلیل‌ها و مقایسه‌های انتقادی بتواند به رفع ایرادات موجود در این جامعه بینجامد.

در مورد مولفین مقالات، به‌طور کلی باید گفت که مهمترین ویژگی نویسندگان ایرانی علاقه وافر آنان صرفاً به چاپ مقاله به هر قیمت است. این علاقه وافر، علامت‌هایی دارد که بعضاً به اشکال زیر بروز می‌کند:

- افزودن نام افراد ذینفوذ به‌عنوان نویسنده مقاله (ولو غیر واقعی)
- ادعاهای بزرگ در عنوان و چکیده مقاله، بدون اجرای عملی آنها
- وقت نگذاشتن برای انتخاب مجله مناسب و ارسال مقاله به مجلات حتی بی‌ربط
- عدم رعایت اخلاق علمی در مورد منع ارسال همزمان مقاله به مجلات مختلف
- ارجاع صوری به منابع متعدد بدون اینکه نویسنده اصولاً چنین منبعی را دیده باشد
- بی‌توجهی به دستورالعمل نگارش مقالات که هر شماره در مجله چاپ می‌شود
- بی‌علاقگی عجیب نسبت به چکیده انگلیسی مقاله (که شناسنامه بین‌المللی آن است) و حتی غلط نوشتن نام و آدرس نویسنده!
- کپی کردن قطعات طولانی از مطالب دیگران (که حتی با وجود ارجاع‌دهی نیز غیراخلاقی به حساب می‌آید)
- فشار به دفتر مجله برای داوری سریع، در عین معطلی فراوان برای انجام اصلاحات داوران
- نویسندگان ایرانی اغلب در مواجهه با ایرادات داوران و به جای انجام اصلاحات مورد نظر آنان، یکی از راهبردهای ذیل را در پیش می‌گیرند:
- تغییرات صوری و نوشتن نامه‌های تملق‌آمیز به داور
- جایجا کردن پاراگراف‌ها برای گیج کردن داور
- تغییر در قسمت‌هایی از مقاله که موجب برهم خوردن کل آن می‌شود (مثلاً برای افزایش تعداد نمونه، خیلی راحت تعداد آن را از ۲۰ به ۶۰ تغییر می‌دهند بدون هیچ اصلاحی در موارد دیگر)
- خسته کردن سردبیر و داور با ارسال نسخه‌های متعدد اصلاح نشده
- تلاش برای شناسایی هویت داور و لابی با او

- و از همه تاسف‌بارتر: نوشتن نامه‌های پرمجاده و حتی توهین‌آمیز و متهم کردن داور (که اصلاً در مجلات علمی دنیا مرسوم نیست) نکته جالب آن است که همین نویسندگان محترم، چنانچه موفق به گرفتن نامه پذیرش مقاله خود شوند، اغلب حاضر به هیچ نوع فعالیت بعدی نیستند: اصلاحات و ویراستاری و صفحه‌بندی را انجام نمی‌دهند، مراجعی را که با شلختگی فهرست کرده‌اند مرتب نمی‌کنند، اگر نسخه آماده چاپ برای آنان ارسال شود بدون خواندن و بلافاصله امضاء و تأیید می‌کنند و حتی در مواردی که از آنان کاهش حجم مقاله خواسته می‌شود، آن را به خود مجله واگذار می‌کنند و نگران تغییر محتوای مقاله‌شان نیستند! (البته اکنون تجربه ما نیز بالا رفته و فقط پس از طی همه مراحل فوق، نامه پذیرش را صادر می‌کنیم).

همین محققین محترم، زمانی که در جایگاه داور مقالات می‌نشینند ویژگی‌های دیگری بروز می‌دهند که دانستن آنها به نویسندگان کمک می‌کند:

- داوران ایرانی برای موضوع اعتبارسنجی نتایج تحقیق، اهمیت زیادتری نسبت به هم‌تایان بین‌المللی خود قایل هستند
 - استانداردهای شکلی مقاله برای آنان بسیار مهم است.
 - علاقه زیادی به پذیرش مقالات غیر عددی و روش‌های تحقیق کیفی ندارند
 - اغلب در مرحله بازبینی اصلاحات انجام شده، کم حوصله هستند
 - حتی درصد کوچکی از شتاب خود برای داوری مقالاتی که ارسال کرده‌اند را در مورد انجام داوری مقالات دیگران به خرج نمی‌دهند
 - محتوای داخل جدول‌ها و نمودارها را بررسی نمی‌کنند
 - به غلط‌های تایپی خیلی توجه دارند
 - در قسمت‌های ابتدایی مقاله بیشتر دقت به خرج می‌دهند
 - از رد کردن قطعی مقالات اکراه دارند و ترجیح می‌دهند در هر حال، گزینه اصلاحات اساسی را انتخاب کنند
 - کمتر به جستجو برای یافتن مقالات مشابه احتمالی می‌پردازند
- واقعیت این است که اگر فصلنامه ما توانسته است به داوری‌های سریع، مفصل و دقیقی دست یابد عمدتاً با اتکا به داوران جوان و پر تلاشی بوده که همواره یاور فصلنامه هستند و همکاران با تجربه و صاحب نام، علاقه کمتری به انجام داوری استاندارد نشان می‌دهند.
- قطعاً نکات فوق (که در مواردی جنبه طنز هم دارد) شامل همه پژوهشگران گرانقدر کشورمان نمی‌شود اما امید آنکه به مصداق «المومن مرآة المومن» توانسته باشیم توجه همکاران حوزه سیاست علم و فناوری را به برخی نقطه ضعف‌ها جلب کنیم. در مقابل، ملتسم انتقادات متقابل همه مخاطبین فصلنامه هستیم.